

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ГАЛУЗІ

Скрипчук П. М.

Доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту Національного університету водного господарства та природокористування.

Хоменко А. Є.

Студент спеціальності «Менеджмент». Інститут економіки, менеджменту та права, Національний університет водного господарства та природокористування.

Анотація. У статті досліджено та узагальнено основні тенденції функціонування сучасних продовольчих ринків через призму розвитку світової агропродовольчої системи в цілому з її проблемами та суперечностями, оцінено основні важелі впливу на кон'юнктуру світових ринків продовольства та визначено стратегічні пріоритети їх перспективного розвитку. Значна увага приділена проблемам загострення міжнародної конкуренції, а також посилення ролі транснаціональних корпорацій у межах світової агропродовольчої системи.

Продовольчі ринки забезпечують найважливіші життєво необхідні потреби людини, що визначає їх центральне місце в ринковій системі. Зростання населення призвело до чотирикратного збільшення світового попиту на продовольство за останні 50 років. Проте експерти Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) наголошують, що світове сільське господарство спроможне забезпечити попит на харчові продукти навіть при очікуваному в найближчі 20 років щорічному збільшенні населення планети на 80 млн. чоловік.

Ключові слова: світова продовольча галузь, агропродовольча система, сільське господарство, харчові продукти.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення людства продовольством правомірно посідає одне з чільних місць в ієрархії глобальних проблем. Продовольча безпека країн є неодмінною умовою і гарантією збереження їх суверенітету й незалежності, забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, формування високих рівня та якості життя населення, відтворення людського капіталу. Важливим чинником сталого соціально-економічного розвитку є належне продовольче забезпечення. Як важлива складова частина державної політики, продовольче забезпечення зачіпає різнобічні аспекти життєдіяльності окремої людини, родини, села, міста, області й держави в цілому. Тут перетинаються вузлові проблеми макроекономічного росту й розвитку з питаннями розвитку економіки країн, регіонів, муніципальних утворень. Тому продовольче забезпечення – це проблема, яка має вирішуватися як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні, вона пов'язана із забезпеченням життєдіяльності людини, що робить дослідження особливо актуальним.

Мета статті – вивчення тенденцій та закономірностей розвитку світової продовольчої галузі, як складової проблеми продовольчої безпеки, обґрунтування теоретико-методологічних основ щодо врегулювання проблем продовольчого забезпечення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розробку теоретичних та прикладних аспектів управління аграрним сектором економіки, регулювання ринків

продовольства, продовольчої безпеки України та її регіонів, визначення та задоволення населення в продовольчих товарах зробили Алтухов А., Алимбеков С. С., Борщевський П. П., Балабанов В. С., Балабанов Г. В., Білик Ю. Д., Гордєєв А. В., Данилишин Б. М., Дейнеко Л. В., Жигалов А. М., Колесняк А. А., Копитко В. І., Крисанов Д. Ф., Кукса І. М., Лисецький А. С., Овчинніков О. Г., Пасхавер Б. Й., Прядко В. В., Саблук П. Т., Трегобчук В. М., Трейсі М., Ушачов І. Г., Чернюк Л. Г., Євдокименко В. К. та ін. Водночас питання продовольчого забезпечення в сучасних умовах розглядались переважно в контексті продовольчої безпеки, функціонування агропромислового комплексу і ринків продовольчих товарів, тоді як спеціальні системи досліджень питань продовольчого забезпечення за роки незалежності України практично не проводилися, хоча актуальність його постійно зростає як в умовах економічного, адміністративного реформування, так і в умовах інтеграції до світових економічних структур.

Основні результати дослідження. Світовий ринок продовольства остаточно склався на початку ХХ ст. в результаті тривалого історичного процесу, багатовікової еволюції продуктивних сил, поглиблення міжнародного поділу праці, поступового й неухильного включення економік у загальну систему світових господарських зв'язків, що стало наслідком розвитку суспільного виробництва. Світовий ринок сільського господарства визначає продукція спільного господарства економічно розвинених країн. Міжнародна торгівля продовольчими товарами включає торгівлю продукцією землеробства, тваринництва, рибальства, лісового господарства, а також напівфабрикатами і готовими товарами.

Наша планета має досить сприятливі умови для розвитку сільського господарства. Із загальної площі суші – 13,5 млрд. га (без обліку територій з багаторічними льодовиками) – в активному сільськогосподарському обороті перебуває лише 1,4 млрд. га, тобто дещо більше 10%; луки та пасовища займають 3,06 млрд. га. Отже, на всі сільськогосподарські угіддя припадає 4,46 млрд. га, що становить близько 34% загальної площі суші. На ринок сільськогосподарської продукції основний вплив мають наступні загальні та специфічні фактори, з-поміж яких земля виступає головним засобом виробництва. Значну питому вагу займають сезонні роботи. Істотний вплив на розвиток сільського господарства та його спеціалізацію справляють природно-кліматичні умови, характер розселення населення тощо. Концентрація засобів виробництва на одиницю площі в ньому значно менша, ніж в інших галузях господарства.

Об'єктивною закономірністю розвитку світового господарства є інтернаціоналізація виробництва та інтеграція в міжнародні економічні структури, що сприяє активізації експортно-імпортних операцій на зовнішньому рівні. Серед ринків традиційних товарів даний ринок займає особливе місце.

По-перше, немає жодної країни, яка б не брала участі у процесі міжнародного обороту сільськогосподарських продуктів в якості експортера, імпортера або одержувача гуманітарно-продовольчої допомоги.

По-друге, сільськогосподарське виробництво – найдавніший вид людської діяльності. Тому практично у будь-якій країні і світу існує агропромисловий сектор, що виробляє якусь продукцію.

По-третє, саме продовольство і сільськогосподарська сировина – найдавніші товари в історії розвитку міжнародної торгівлі [1].

Робота, викопана «Групою ФАО по вивченню тенденцій», дозволили виокремити десять найбільших світових тенденцій, які необхідно включити в аналіз при вивченні проблем розвитку продовольчої галузі.

1) Попит на продовольство зростає, а моделі харчування змінюються у бік споживання більшої кількості продуктів тваринництва, рослинних олій і цукру у все більшій мірі двигуном зростання світового попиту на продовольство стають населення, економічне зростання та урбанізація, особливо в країнах, що розвиваються.

Як очікується, ця тенденція збережеться і в наступні десятиліття, а до 2050 року загальний попит на продовольство зросте на 70 відсотків. У той же час моделі харчування змінюються у бік споживання більшої кількості продуктів тваринництва, в тому числі риби, рослинних олій і в меншій мірі цукру, причому ця тенденція посилюється вирівнюванням стилю життя між міським і сільським населенням, якому сприяють комунікаційні технології. На ці три групи продуктів харчування в сукупності тепер припадає 29% споживання продовольства в країнах, що розвиваються. Їх частка, як очікується, ще більше зросте і складе в 2030 році 35%. Однак ці зміни не носять загального характеру, і зберігається широке міжрегіональна та міжкраїнова різноманітність в тому, що стосується частки різних груп товарів у загальному обсязі споживаного продовольства. Ці нові моделі споживання підвищують також роль харчових продуктів, що зазнали технологічної обробки, що відкриває нові можливості для розгортання діяльності, що створює додаткову вартість і приносить дохід [2].

Одним з важливих інструментів задоволення цього зростаючого попиту і уповільнення гонки за нарощуванням виробництва продуктів харчування є скорочення втрат продовольства. За оцінками, одна третина від загального обсягу виробленого продовольства втрачається або безглуздо псується при переробці, збуті та споживанні.

2) Загострення конкуренції при падінні якості та зменшення кількості природних ресурсів, а також скорочення екосистемних послуг.

Перспективи на 2050 рік свідчать про наростаючу нестачу сільськогосподарських земель, води, лісів, морських промислових ділянок і ресурсів біорізноманіття. Це пояснюється прискореною інтенсифікацією діяльності людини при наростаючому тиску на природні сільськогосподарські ресурси, що загрожує пагубним спотворенням екологічного функціонування Землі і в той же час робить більш складним досягнення загальної економічної стійкості. Конкуренція за природні ресурси з метою отримання продовольчих та непродовольчих продуктів не нова, але природа і активність конкурентної боротьби за низкою параметрів за останнє десятиліття значно змінилися, і очікується, що ця тенденція збережеться. Споживання зернових та олійних культур для виробництва палива зростає нарівні з іншими видами використання подібної біомаси у якості заміни нафтохімічних продуктів.

Така конкурентна боротьба може призвести до відволікання ресурсів від виробництва продовольства, впливаючи тим самим на продовольчі ціни, але відкриє можливості для отримання додаткового доходу в сільському секторі, підвищуючи внесок сільського господарства в економічну діяльність. Загострюється конкуренція за землю для розширення міст, інфраструктури, промислових підприємств, шахт, виробництва продовольства, біоенергії і непродовольчої сировини, деревини, послуг та інших продуктів. Скорочення природних ресурсів буде пов'язане із зростанням екологічних, соціальних та економічних витрат на екосистемні послуги, зменшенням опору і підвищенням уразливості дрібних фермерів. Негативні наслідки цього процесу стануть відчутні для громад та країн, що володіють зниженим потенціалом у справі забезпечення продовольчої безпеки та розширення джерел існування сільського населення.

На національному, регіональному та міжнародному рівнях знадобляться потужні механізми управління для забезпечення необхідного балансу між потребами, які вступають

у суперечність і можливостями та для застосування правильної правової бази, що регулює права власності на природні ресурси [3].

3) Енергетична безпека і брак енергії.

Сільське господарство та енергетика тісно взаємопов'язані, але характер і сила цих зв'язків в різний час були різними. Використання викопних видів палива в сільському господарстві сприяло зростанню світового виробництва продовольства за рахунок застосування механізації, добрив і поліпшення переробки продукції та перевезень. В результаті цього утворився міцний зв'язок між цінами на енергію і продовольство, і недавнє розширення застосування біопалива зміцнило цей зв'язок. Найбільша частка додаткового 70-відсоткового приросту виробництва продовольства, необхідного для того, щоб прогодувати населення світу в 2050 році, повинна бути отримана за рахунок інтенсифікації сільського господарства.

Сукупне зростання потреб в енергії та значна залежність від викопних видів палива для виробництва продовольства є причиною для занепокоєння з приводу стійкості, досягнення продовольчої безпеки та негативного впливу на зміну клімату. Тому найважливіше значення набуває аналіз шляхів розвитку сільського господарства. Зокрема, агропродовольчий ланцюг необхідно буде поступово звільнити від залежності від викопних видів палива, щоб на вироблене продовольство йшло менше енергії і при цьому наносилася менша шкода навколишньому середовищу. Таким чином, сільське господарство також стане важливою частиною глобальної стратегії пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації. Біоенергія може стати важливою частиною цієї стратегії і в той же час додатковим джерелом економічної діяльності та доходу для сільського населення [4].

4) Зростання цін на продовольство і значна нестабільність цін.

Різкі стрибки цін на продовольство мають найбільш негативні наслідки, оскільки учасникам ринку важко будувати плани на майбутнє і доводиться підлаштовуватись під ознаки коливань ринку. У довгостроковому плані підвищення цін на сировинні товари могло б піти на користь їх світовим виробникам і країнам, що спеціалізуються тільки на експорті продовольства, але негативно позначиться на споживачах у всьому світі, посилить відсутність продовольчої безпеки для бідних споживачів і негативно вплине на макроекономічне становище країн, повністю орієнтованих на імпорт. Ці позитивні і негативні наслідки змусили багато країн приступити після 2008 року до проведення політики обмеження торгівлі та / або регулювання внутрішніх цін [6].

5) Зміна аграрних структур, агроіндустріалізація і глобалізація виробництва продовольства.

Розвиток систем виробництва продовольства за останні десятиліття характеризувався посиленою інтеграцією між сільським господарством, рибальством і лісовим господарством та іншими видами економічної діяльності. Поява комплексних і різноманітних агроіндустріальних виробничих ланцюжків спричинило за собою якісну і кількісну зміну попиту на сировинні матеріали, а також розподіл доходів між секторами й групами населення. Внаслідок цього розподіл виробничих ресурсів почав змінюватися, починаючи з розширення числа великих виробників сировини, поряд зі зростанням кількості дрібних операцій. Зростання кількості великих фермерських компаній, більш капіталомістких і які діють на основі договірних угод при наймі робочої сили і обслуговуванні ферм, було документально зафіксовано в регіонах, що володіють великими земельними площами, зокрема в Латинській Америці, Східній Європі, Центральній Америці, Південно-Східній Азії та зовсім недавно в деяких частинах Африки на південь від Сахари. Ця тенденція обумовлена економією масштабу, але одночасно є реакцією на збої ринку в області кре-

дитування і страхування та протидією ринковим силам на протязі всього виробничого ланцюга.

Ці зміни аналогічні тим, що відбуваються в агропромисловому секторі, де великі комерційні компанії, в тому числі лісогосподарства, зосереджують у своїх руках все більшу частку виробництва, розподілу та оптової торгівлі продовольством. Ця вертикальна інтеграція відбувається на національному і на світовому рівні, що простежується у розвитку великих і комплексних світових виробничо-збутових ланцюгів, і у багатьох випадках включає транснаціональні компанії. Потенційні наслідки агропромислового розвитку та розширення іноземної присутності в країнах, що розвиваються можуть бути різноманітними. З одного боку, вони відкривають нові можливості для економічної діяльності та зростання. З іншого боку, за певних умов, вони можуть призвести до витіснення місцевих компаній і виникнення труднощів для дрібних виробників сировини, яким нелегко буде відповідати кількісним вимогам і більш строгим якісним стандартам. Це може спричинити за собою дроблення мікроекономічного сегмента виробничих ланцюгів. До того ж ці процеси структурних перетворень змінюють функціонування ринку і розподіл процентних часток між різними учасниками виробничо-збутового ланцюга на національному рівні та на міжнародному ринку [2].

Крім того, продовольчі системи повинні відповідати досить різним вимогам і потребам різних соціальних секторів. Всі ці потенційно небажані умови являють собою нові і важливі виклики, що стосуються політики, суспільних інтересів і підвищення культури управління, які необхідні для поліпшення доступу на ринки і транспарентності ринку, націлених на забезпечення розвитку та процвітання дрібних і сімейних фермерських господарств, і появи нових можливостей диференціації продуктів, що приносить дохід діяльності, включаючи виконання вимог щодо безпеки харчових продуктів. Успішне проведення необхідної політики, для чого потрібна висока культура управління, визначатиме остаточний результат агроіндустріалізації в країнах, що розвиваються.

б) Зміна моделей торгівлі сільгосппродуктами і зміна торгової політики.

За останнє десятиліття торгівлю продуктами сільського господарства і рибальства характеризували три основні тенденції:

а) значне збільшення обсягів товарообігу, які були величезними, але могли б бути більшими, якби не існувало жорсткого протекціонізму; в перерахунку на постійні ціни загальний обсяг сільськогосподарського експорту зріс з 3,5 млрд. дол. США в 1961-1963 роках до майже 110 млрд. дол. США в 2009 році, відображаючи тенденцію, яка, як очікується, збережеться і в майбутньому; це зростання відображає зростання як внутрішньорегіональної торгівлі, так і торгівлі між віддаленими один від одного країнами; країни, що розвиваються активно брали участь в цьому розширенні торгівлі;

б) відбулися фундаментальні зміни, що стосуються походження і напрямків торговельних потоків ряду найважливіших сировинних сільгосппродуктів; більш бідні країни, що розвиваються, зокрема група найменш розвинутих країн, перетворилися на великих чистих імпортерів, а країни з економікою, що формується з Латинської Америки, Східної С в ропи та Азії заявили про себе як про великих чистих експортерів, особливо в секторі зернових і олійних культур, знизивши роль країн ОЕСР, і, як очікується, ця тенденція в майбутньому теж збережеться;

в) політика, що змінюється в бік більшої відкритості при одночасному заохоченні маси регіональних і преференційних угод, які в останні кілька років стали більш популярною формою роботи, ніж багатостороння координація; хоча важко передбачити, як будуть видозмінюватися багатосторонні торговельні угоди після дохійських переговорів, оскільки ситуація, що складається не обіцяє нічого хорошого, крім того, що внаслідок продоволь-

чої кризи 2008 року низка країн, найпомітніше в Латинській Америці, Східній Європі та Азії, прийняли протекціоністські заходи для контролю внутрішніх цін на продовольство і підвищили роль урядів за рахунок проведення комерційної та торговельної політики.

Ці тенденції, ймовірно, виявляться ще помітнішими в майбутньому і загострять ряд торгових проблем, таких як:

а) зростання диференціації продукції і заклопотаність питаннями безпеки, які приведуть до більш широкого застосування стандартів, у тому числі приватних стандартів; відносна роль урядів і приватного сектора також буде змушена змінитися;

б) теми, подібні до «вуглецевого сліду» продуктів, будуть набувати все більшої ваги, і тому екологічні питання, ймовірно, будуть отримувати відображення в правилах торгівлі;

в) вплив торгівлі на продовольчу безпеку і важливість комерційної політики в країнах, що розвиваються;

г) укрупнення компаній, що діють в агропродовольчому секторі та ускладнення виробничих ланцюгів будуть викликати занепокоєння з приводу сили ринку і підштовхувати до кроків по його регулюванню;

д) у великих сільськогосподарських країнах з економікою, що формується, які орієнтуються як на ринки імпорту, так і на ринки експорту, з недавніх пір все більшу роль відіграє держава, що змінює структуру і функціонування міжнародних ринків [3].

Більша частина цих проблем пов'язана зі складними політичними питаннями, які країнам доведеться вирішувати. Це означає, що політичні дослідження і політичні консультації з торгових питань будуть охоплювати більш широке коло проблем і виходити за рамки традиційних і домінуючих проблем, пов'язаних з тарифним протекціонізмом і субсидуванням. Країнам, що розвиваються доведеться готуватися до подолання цих нових труднощів.

7) Зміна клімату буде все більше впливати на сільське господарство.

Зміна клімату тепер ні в кого не викликає сумнівів і, як очікується, в наступні десятиліття проявиться ще більше, незважаючи на можливе вживання заходів щодо пом'якшення його наслідків. Воно вже впливає на стан сільського господарства, лісів і океанських рибних промислів, і, як очікується, цей вплив у майбутньому стане наростати, по-різному відбиваючись на підсекторах і регіонах. У доповіді Міжурядової групи зі зміни клімату (МГК) за 2007 рік вказується, що попередження системи клімату є невизначним і потепління на 0,2°C за десятиліття пов'язується з рядом сценаріїв викидів.

Глобальне потепління негативно позначиться на сільському господарстві по ряду напрямків, в тому числі:

а) досить імовірно, стануть частіше аномальні підвищення температур, хвилі спеки і рясних опадів;

б) ймовірно, посиляться сила тропічних циклонів;

в) досить ймовірно, стануть ряснішими опади у високогірних районах і рідшими дощі в більшості субтропічних регіонів [6].

8) *Наука і технологія як основне джерело підвищення продуктивності сільського господарства поступово стають товаром індивідуального споживання, і ці процеси контролюються приватним сектором.*

Здебільшого зростання світового виробництва і продуктивності в сільському господарстві базувалося на зростанні врожайності з гектара. Зернові і масляні культури відігравали найважливішу роль в цьому процесі. Однак показові коефіцієнти урожайності скоротилися з 3,2% на рік в 1960 році до 1,5% на рік в 2000 році. Крім того, тенденції в показниках врожайності дуже неоднорідні і різняться в залежності від регіонів, а також

від різних зернових культур, підтверджуючи неоднаковий вплив сучасних сортів і пов'язаних з ними технологічних нововведень. Спостереження за джерелами підвищення продуктивності фермерських господарств показує, що майбутнє зростання врожайності стане серйозно залежати від виведення адаптованих і поліпшених сортів і від їх відповідного розповсюдження і використання. Поява біотехнології як основного джерела інновацій у сільському господарстві зрушило «технологічний простір» у бік приватного сектора.

Хоча державні капіталовкладення в сільськогосподарські дослідження і розробки (СГДР) у всьому світі збільшилися з майже 16 млрд. дол. США у 1981 році до 23 млрд. дол. США в 2000 році, інвестиції при ватного сектора зростали швидше, досягнувши в 2000 році 16 млрд. дол. США або 40 відсотків від загального обсягу. Загальна сума інвестицій у СГДР припадає на декілька країн. Близько 50 відсотків державних капіталовкладень розміщуються в п'яти країнах: США, Японії, Китаї, Індії та Бразилії, і 93 відсотки приватних інвестицій в розвинених країнах. Можливості, що відкриваються при володінні біотехнологічними продуктами, масштаби і простий доступ на ринки пояснюють настільки великі інвестиції приватного сектора, який концентрує увагу на зернових культурах і умовах ринково орієнтованого виробництва. Оскільки відбувається все більша стандартизація захисту інтелектуальної власності, виникає необхідність у збільшенні масштабів інвестицій, а складність наукових розробок робить високу кваліфікацію керівників найважливішим фактором. Ці тенденції швидше за все закріпляться.

9) Зростаюче визнання центральної ролі держави в управлінні процесами розвитку.

За минуле десятиліття умови розвитку багато в чому змінилися. З одного боку, на національному та міжнародному рівні широкі зацікавлені сторони, в тому числі приватний сектор, громадянське суспільство, організацій та фонди, отримують все більш широке визнання як суб'єкти, що мають свій законний голос при обговоренні. Створюються нові механізми для залучення їх представників до прийняття рішень, а також до здійснення спільно розроблених видів діяльності. До того ж визнано, що для досягнення цілей глобального, регіонального і національного розвитку – не в останню чергу для забезпечення продовольчої безпеки і скорочення бідності – будуть потрібні участь зацікавлених сторін, що виходить далеко за рамки сільськогосподарського сектора, подальше розширення кола зацікавлених сторін, їх думок та інтересів. Приділення підвищеної уваги поточним проблемам, таким як гендерні та екологічні, ще більше ускладнює ситуацію. Подальше ускладнення становища вимагає поліпшення і посилення управління і створення ефективних, дієвих та підзвітних установ та заохочення участі, рівності, прозорості, заснованої на фактичній інформації та прийняття рішень [3].

Другою важливою зміною є загальне визнання того, що успішні процеси розвитку повинні ініціюватися і підтримуватися самими країнами і що для цього потрібні узгоджені стратегії і програми діяльності, Подібні погляди були детально обговорені на ряді міжнародних форумів (Рим – 2002 рік, Париж – 2005 рік, Аккра – 2008 рік, Бусан – 2011 рік). Ці нові умови розвитку призвели до появи нових політичних та інституційних потреб і в той же час відкрили нові можливості для дій на рівні країн, регіональному і світовому рівнях, які мають важливі наслідки для багатосторонніх організацій.

10) Підвищення вразливості перед обличчям природних і техногенних катастроф та криз.

Безліч загроз продовольчої безпеки, їх негативний і сукупний вплив і чіткий взаємозв'язок між потрясіннями і голодом свідчать про крихкість нинішніх систем виробництва продовольства і їх вразливості перед обличчям катастроф, кризи і конфліктів. У минулі роки катастрофи негативно відбилися на житті і завдали шкоди для існування мільйонів людей, причому особливо постраждали бідні й політично маргіналізовані верстви

населення. Наслідки надзвичайно великих мега-катастроф, подібних землетрусу на Гаїті в січні 2010 року і повеней в Пакистані у липні 2010 року, показують, наскільки тісно взаємопов'язані ризик катастроф та злидні. Криза, спровокована посухою 2011 року в районі Африканського Рогу, підкреслює взаємозв'язок між природним лихом і конфліктними ситуаціями, що збільшують негативні наслідки посухи. Повені в Австралії, землетрус у Новій Зеландії та землетрус, цунамі і ядерна катастрофа в Японії, що припали на 2011 рік, є жорстким нагадуванням про те, що розвинені країни також вельми схильні до небезпеки стихійних лих.

Менш помітні в міжнародному масштабі сотні більш дрібних лих, пов'язаних зі зміною клімату, принесли з собою величезний збиток і втрати. За останні 20 років відбувся помітний ріст кількості районів, звідки надходять відомості про негативний вплив на людські і природні ресурси. Ці події свідчать про те, як катастрофи послідовно виникають у результаті поєднання факторів ризику (наприклад, ризики природних лих екосистем, таких як болота, мангрові зарості й ліси; високий рівень відносної бідності і погано організований розвиток міст і регіонів), які доповнюються конфліктами. Крім того, з'являються ризики і нові фактори уразливості, пов'язані зі складністю і взаємозалежністю технологічних та екологічних систем, від яких залежить суспільство. Попереду нас чекають також ризики, пов'язані з наростаючим поширенням і проникненням у нові географічні райони шкідників рослин і хвороб тварин.

Схильність населення до великого числа нових ризиків, які збільшуються в масштабах і стають все більш частими в результаті глобалізації (в тому числі зростання і коливання цін на продовольство/сировину, фінансової нестабільності, можливостей зайнятості), і нові види уразливості можуть спровокувати взаємопов'язані системні збої різного масштабу, які здатні різко збільшити негативні наслідки. За відсутності відповідного політичного реагування ризики набувають структурний характер і обходяться окремим людям і всьому суспільству дуже дорого. При всіх найбільших небезпеках для бідніших країн (особливо у разі складних надзвичайних ситуацій або затяжної кризи), де система управління слабкіша, як правило, характерні куди більш висока смертність і відносно економічна шкода в порівнянні з більш благополучними країнами, де система управління надійніша [5].

Скорочення і регулювання ризику катастроф для забезпечення продовольчої безпеки життєво важливо для гарантії одного з найбільш фундаментальних прав людини – «права на достатнє харчування і свободу від голоду».

Висновки. Проаналізувавши тенденції та закономірності розвитку світової продовольчої галузі можна дійти до таких висновків.

По-перше, у все більшій мірі двигуном зростання світового попиту на продовольство стають: населення, економічне зростання та урбанізація, особливо в країнах, що розвиваються.

По-друге, різкі стрибки цін на продовольство мають найбільш негативні наслідки, оскільки учасникам ринку важко будувати плани на майбутнє і доводиться підлаштовуватися під ознаки коливань ринку, що змусило багато країн приступити після 2008 року до проведення політики обмеження торгівлі та / або регулювання внутрішніх цін.

По-третє, безліч загроз продовольчої безпеки, їх негативний і сукупний вплив і чіткий взаємозв'язок між потрясіннями і голодом свідчать про крихкість нинішніх систем виробництва продовольства і їх вразливості перед обличчям катастроф, кризи і конфліктів.

По-четверте, глобальний ринок продовольства на сучасному етапі змінюється під впливом розвитку науково-технічного прогресу. Результатом сучасного впливу НТП на сільськогосподарське виробництво стало його розшарування на три типи технологічних

систем і відповідно диференціація світового ринку продовольства на три типи товарів: традиційні, генетично модифіковані та органічні.

По-п'яте, загострення конкуренції між ТПК супроводжуватиметься збільшенням ступеня їхньої співпраці в галузі формування нової сегрегованої системи виробництва та збуту ГМП.

По-шосте, недооціненим фактором, що впливає на кон'юнктуру ринку продовольства залишається клімат і погоди і умови. Також новою загрозою сучасній продовольчій безпеці виступає розвиток біоенергетики. Передумови сучасного загострення продовольчої проблеми походять від розподілу прані між промисловістю і сільським господарством.

Важливим є те, що проблемою продовольчої безпеки світу все більше переймаються впливові країни і міжнародні урядові і неурядові організації, які пропонують свої шляхи вирішення. Так, ідея «продовольчого суверенітету» набирає ваги серед світової спільноти як реальний шлях забезпечення продовольчої безпеки кожної країни, а отже і світу в цілому.

Отже, альтернативи домінуючої агрокультурної моделі, яка породжує бідність, голод, нерівність і зміну клімату, дійсно існують. І вони вимагають зламу капіталістичної логіки, нав'язаної сільськогосподарському виробництву, боротьби за право народів світу на продовольчий суверенітет.

Список використаної літератури

1. Голиков А. П., Грещак Ю. П., Казакова Н. А. и др.; под ред. А. П. Голикова. География мирового хозяйства: Учебн. пос. – К.: Центр учебной лит-ры, 2008. – 130 с.
2. Абсава Л. О. Формування глобального продовольчого ринку // Економіка АПК. – 2009 – № 5. – С. 122-127.
3. ФАО: Комітет з проблем сировинних ринків. Мировые тенденции и будущие вызовы в работе Организации. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/meeting/025/md953r.pdf>.
4. FAO / Bioenergy and Food Security. The BEFS Analytical Framework. 2010. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/013/i/1968e/i/1968e00.htm>.
5. Бахалим Аммад. В поисках выхода из продовольственного кризиса International Centre for Trade and Sustainable Development/ – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ictsd.org/i/news/bridgesrussian/55832>.
6. Воздействие изменения климата на будущие цены на продовольство недооценено. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://below2.ru/2012/10/13/foodprice>.

TRENDS AND DEVELOPMENT PATTERNS OF THE WORLD FOOD INDUSTRY

Skrypchuk P. M.

Doctor of economic studies, professor of the Chair of management of the National University of Water Management and Natural resources Use.

Khomenko A. Y.

Management specialty student. Institute of Economics, Management, and Law of the National University of Water Management and Natural resources Use.

Abstract. *The article studies and generalizes the main trends in the functioning of modern food markets through the angle of development of the world agricultural and food system in general with its problems and contradictions; assesses main leverages impacting world food market opportunities and determines strategic priorities of their further development. Consid-*

erable attention is focused on the problems of increasing international competition, as well as strengthening of the role of transnational corporations in the world agricultural and food system.

Food markets provide for the peoples most vitally important needs, which in turn determines their central place in the market system. Population growth has cause the quadrupling of the world demand for food during the past 50 years. However, experts of the Organization of Economic Cooperation and Development (OECD) emphasize that world agriculture has the capacity to cover the demand for food products even in the case of expected increase of population by 80 million people during the next 20 years.

Key words: world food industry, agricultural and food system, agriculture, food products.

Referances

1. Golikov A. P., Greshhak Yu. P., Kazakova N. A. i dr.; Pod red. A. P. Golikova. Geografiya mirovogo khozyajstva: Uchebn pos. – K.: Czentr uchebnoj lit-ry, 2008. – 130 s.
2. Absava L. O. Formuvannya global'nogo prodovol'chogo rynku // Ekonomika APK. – 2009 – № 5. – С. 122-127.
3. FAO: Komitet z problem syrovynnyx rynkiv. Myrovye tendency i budushhye vyzovy v rabote Organizatsyy. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.fao.org/docrep/meeting/025/md953r.pdf>.
4. FAO / Bioenergy and Food Security. The BEFS Analytical Framework. 2010. – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.fao.org/docrep/013/i/1968e/i/1968e00.htm>.
5. Baxalim Ammad. V poiskax vy'xoda iz prodovol'stvennogo krizisa International Centre for Trade and Sustainable Development / – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://ictsd.org/i/news/bridgesrussian/55832>.
6. Vozdejstvie izmeneniya klimata na budushhie czeny na prodovol'stvo nedooczeneno. – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://below2.ru/2012/10/13/foodprice>.

ТЕНДЕНЦИИ И ЗАКОНОМЕРНОСТИ РАЗВИТИЯ МИРОВОГО ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО ОБЛАСТИ

Скрипчук П. М.

Доктор экономических наук, профессор кафедры менеджмента Национального университета водного хозяйства и природопользования.

Хоменко А. Е.

Студент специальности «Менеджмент». Институт экономики, менеджмента и права Национального университета водного хозяйства и природопользования.

Аннотация. В статье исследованы и обобщены основные тенденции функционирования современных продовольственных рынков через призму развития мировой агропродовольственной системы в целом с ее проблемами и противоречиями, оценены основные рычаги влияния на конъюнктуру мировых рынков продовольствия и определены стратегические приоритеты их перспективного развития. Значительное внимание уделено проблемам обострения международной конкуренции, а также усилению роли транснациональных корпораций в пределах мировой агропродовольственной системы.

Продовольственные рынки обеспечивают важнейшие жизненно необходимые потребности человека, определяют их центральное место в рыночной системе. Рост населения привело к четырехкратного увеличения мирового спроса на продовольствие за последние 50 лет. Однако эксперты Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) отмечают, что мировое сельское хозяйство способно обеспечить спрос на пищевые продукты даже при ожидаемом в ближайшие 20 лет ежегодном увеличении населения планеты на 80 млн. человек.

Ключевые слова: мировая продовольственная отрасль, агропродовольственная система, сельское хозяйство, пищевые продукты.